

”

Боряк О., Бойко С. Психолого-педагогічна просвіта батьків дітей із порушенням психофізичного розвитку як чинник соціалізації. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2025. Том 13, № 10. С. 16-22. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i10-002>.

Boriak O., Boiko S. Psykholoho-pedahohichna prosvita batkiv ditei iz porushenniam psykhofizychnoho rozvytku yak chynnyk sotsializatsii [Psychological and pedagogical education of parents of children with psychophysical developmental disorders as a factor of socialization]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2025. Vol. 13, No 10. S. 16-22. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i10-002>.

УДК 373.2.064.1:[373.2-056.2/.3:373.2.06]

DOI: 10.31110/2616-650X-vol13i10-002

Оксана БОРЯК

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-2484-1237>

boryaksspu@gmail.com

Світлана БОЙКО

Криворізький державний педагогічний університет, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9917-3654>

lanalozna2810@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОСВІТА БАТЬКІВ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Дослідження зумовлене складністю соціалізації дітей із порушеннями психофізичного розвитку, яка потребує інтеграції дитини в освітнє середовище, формування комунікативних, когнітивних та емоційних компетенцій. Успішність цього процесу значною мірою залежить від активної участі батьків, які виступають не лише носіями первинного соціального досвіду, а й посередниками між дитиною та інституційними структурами освіти, медицини та соціального захисту. У результаті аналізу визначено основні напрями: формування позитивного сприйняття дитини, психоемоційна підтримка батьків, розвиток соціально-педагогічної компетентності, навичок соціальної взаємодії в сім'ї, партнерська співпраця з фахівцями, підготовка до соціальної адаптації дитини, моделювання соціальних ролей, інформаційно-просвітня підтримка, формування суб'єктності дитини через батьків, подолання соціальних бар'єрів, організація соціального середовища та набуття комунікативної компетентності батьків. Сформульовано принципи просвіти: гуманістичної орієнтації, емоційно-психологічної підтримки, партнерства, суб'єктності батьків і дитини, індивідуалізації, системності, міждисциплінарності, соціально-практичної спрямованості, відкритості та опори на життєвий досвід сім'ї. Провідними методами визначено консультування, тренінгово-практичні форми, моделювання та демонстрацію ситуацій, кейс-аналіз, інтерактивні методи, супровід індивідуальних освітніх траєкторій, медіаційно-комунікаційні технології та обмін досвідом між сім'ями. Дослідження засвідчує, що психолого-педагогічна просвіта батьків є системоутворювальною умовою соціалізації дітей із порушеннями психофізичного розвитку, сприяє узгодженості дій сім'ї та фахівців, мінімізує ризики дезадаптації та забезпечує включення дітей у освітній і соціальний простір, що особливо актуально в умовах сучасних соціальних і кризових викликів.

Ключові слова: діти з порушеннями психофізичного розвитку; соціалізація; просвіта батьків; інклюзивна освіта.

Oksana BORIAK

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-2484-1237>

boryaksspu@gmail.com

Svitlana BOIKO

Kyryvi Rih State Pedagogical University, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-9917-3654>

lanalozna2810@gmail.com

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL EDUCATION OF PARENTS OF CHILDREN WITH PSYCHOPHYSICAL DEVELOPMENTAL DISORDERS AS A FACTOR OF SOCIALIZATION

Abstract. The study addresses the complexity of socializing children with psychophysical developmental disorders, requiring their integration into educational settings and the development of communicative, cognitive, and emotional competencies. The process's success largely depends on active parental involvement, as parents serve both as carriers of the child's primary social experience and as intermediaries between the child and institutional structures of education, healthcare, and social protection. Analysis identified key directions of parental education: fostering a positive perception of the child, providing psycho-emotional support, developing socio-pedagogical competence, family social interaction skills, partnership with specialists, preparing the child for social adaptation, modeling social roles, informational and educational support, promoting the child's agency through parents, overcoming social barriers, organizing a supportive social environment, and developing parents' communicative competence. Principles include humanistic orientation, psycho-emotional support, partnership, parental and child agency, individualization, systemacity, interdisciplinarity, social-practical focus, openness, and reliance on family experience. Leading methods include consultation, training, and practice-based forms, role modeling and demonstration, case analysis, interactive approaches, individualized educational trajectory support, mediation and communication techniques, and experience exchange among families. The study demonstrates that psycho-pedagogical education of parents is a system-forming condition for socializing children.

with psychophysical developmental disorders. It promotes coordination between families and specialists, reduces the risk of maladaptation, and facilitates children's inclusion in educational and social spaces, which is especially vital amid current social and crisis challenges.

Keywords: children with psychophysical developmental disorders; socialization; parental psycho-pedagogical education; inclusive education.

Постановка проблеми. Соціалізація дітей із порушеннями психофізичного розвитку є складним і багатовимірним процесом, який включає інтеграцію дитини в освітнє середовище, розвиток її комунікативних навичок, формування емоційної стабільності та здатності взаємодіяти з оточенням. Сучасні дослідження демонструють, що успішність цього процесу значною мірою залежить не лише від роботи педагогів, психологів та медичних фахівців, а й від активної участі батьків у навчанні та вихованні дітей з особливими освітніми потребами.

Актуальність проблеми зумовлена кількома чинниками. По-перше, сучасне суспільство прагне забезпечити рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних чи психічних особливостей, що робить питання соціальної інтеграції надзвичайно важливим. По-друге, сім'ї дітей з психофізичними порушеннями часто стикаються з труднощами соціального включення, недостатньою інформаційною підтримкою та високим рівнем стресу, що негативно впливає на ефективність виховання та навчання. По-третє, глобальні виклики, такі як війна в Україні, виступають додатковими стресогенними факторами, що збільшує потребу у комплексному підході до розвитку та підтримки дітей з ООП, включаючи їх психолого-педагогічне супроводження.

Поділяємо думку О. Боряк та М. Шеремет які зазначають, що батьки є фактично невід'ємною складовою команди фахівців супроводу дитини з ООП, нарівні з логопедами, дефектологами, педагогами, тощо [2, с. 10]. Відтак, психолого-педагогічна просвіта батьків виступає ключовим чинником соціалізації дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Вона спрямована на підвищення рівня знань батьків щодо особливостей розвитку дитини, методів корекційного навчання, способів взаємодії з дитиною та педагогами, а також на формування у батьків умінь забезпечувати емоційно-підтримуюче середовище вдома. Враховуючи зазначене вище, психолого-педагогічна просвіта батьків має стати не просто інструментом підтримки сім'ї, а й безпосереднім чинником соціалізації дитини. Завдяки здобутим знанням та практичним навичкам батьки зможуть ефективно сприяти розвитку комунікативних, когнітивних та емоційних компетенцій дітей, а найголовніше – продовжити корекційні та педагогічні впливи під час перебування дитини вдома, що значно підвищує можливості ефективного включення у суспільне життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти психолого-педагогічного супроводу сімей дітей з психофізичними порушеннями знайшли своє висвітлення в сучасному науковому доробку. Зокрема О. Реброва [8] вивчає психологічні особливості родин, що виховують дітей з ООП, психологічні механізми інклюзії та соціалізації дітей з ООП досліджено в працях Л. Прохоренко [7], дослідження впливу соціальних, економічних, психологічних та інших факторів на сім'ї дітей з ООП, а також форм допомоги що сприяють зниженню стресу батьків знаходимо в працях Л. Матохнюк та Ю. Максименка [3], питанню важливості комплексного підходу до супроводу осіб з особливими освітніми потребами приділено дослідження О. Боряк та М. Шеремет [2]. Увага зарубіжних досліджень на сьогодні спрямована на розробку, апробацію та аналіз ефективності програм навчання та підтримки батьків дітей з ООП (Дж. Барлоу, М. Гілкріст, М. Родрігес, М. Кешварі та ін. [10, 11, 12]).

Мета дослідження: здійснити комплексний теоретико-аналітичний огляд сучасних наукових джерел з психолого-педагогічної просвіти батьків дітей із порушеннями психофізичного розвитку та на основі цього виокремити ключові напрями, методи та принципи такої просвіти як чинника соціалізації дітей.

Методи дослідження. Для досягнення мети були використані методи аналізу наукової літератури, зокрема синтезу та узагальнення, класифікації, систематизації, порівняльного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як ми зазначали в попередніх дослідженнях, залишається актуальною проблема відсутності системного підходу до психолого-педагогічної просвіти батьків дітей з ООП, що значною мірою знижує ефективність інклюзивної освіти [1, с. 23]. Проблематика психолого-педагогічної просвіти батьків дітей з порушеннями психофізичного розвитку залишається недостатньо інтегрованою в сучасні моделі соціалізації, попри зростання інтересу до інклюзивної освіти та міждисциплінарного підходу. У науковому дискурсі акцент робиться переважно на педагогічних, медико-корекційних або соціально-психологічних аспектах роботи з дитиною, однак роль сім'ї як суб'єкта, а не лише об'єкта супроводу, досі не має цілісного методичного підґрунтя. Автори, що досліджують соціальне становлення дітей з ООП, наголошують на потребі створення спеціально організованого розвивального середовища, однак не завжди розглядають батьків як активних носіїв впливу на процес соціалізації. У зв'язку з цим виявляється суттєва прогалина у систематизації підготовки дорослих до участі в освітньо-соціалізаційному супроводі дитини, про що опосередковано свідчить відсутність розгорнутих організаційно-методичних моделей такої взаємодії. Якщо педагогічні фахівці залучаються до корекційного процесу у рамках інституційних програм, то

батьки, навіть за умови внутрішньої мотивації, залишаються поза системною просвітницькою підтримкою. Це підтверджує тезу про фрагментарність наявних підходів і потребу в їх переорієнтації з позиції партнерства та співучасті [8, с. 226].

З іншого боку, аналіз сучасних педагогічних досліджень доводить, що соціалізація дітей з порушеннями розвитку потребує тривалої, керованої та координованої взаємодії між інституціями, фахівцями та родиною. Успішність цього процесу визначається не лише створенням спеціальних умов, а й суб'єктністю батьків, їхньою здатністю підтримувати соціальні зв'язки дитини, сприяти формуванню адаптивної поведінки та долучатися до формування індивідуального освітнього маршруту. Водночас відсутність цілісного бачення щодо того, як і в якій формі здійснювати психолого-педагогічну просвіту сімей, зумовлює низьку результативність соціалізаційних практик. Наявні дослідження відзначають важливість взаємодії фахівців і родини, але не конкретизують механізмів, форм чи інструментів, що забезпечують таку співпрацю саме в контексті соціалізації. Аналіз порушеної проблеми засвідчує, що батьки дітей з ООП повинні розглядатися не периферійно, а як повноправні учасники процесу соціалізації. Ця позиція узгоджується з думкою про те, що батьки є складником команди супроводу дитини й мають бути включені в систему підтримки на рівні з педагогами, психологами та соціальними й медичними фахівцями [4, с. 68]. Саме тому вважаємо, що психолого-педагогічна просвіта потребує концептуального переосмислення як ключового ресурсу соціалізаційних змін та інтеграції дитини в суспільство.

Сучасний соціокультурний контекст актуалізує потребу в переосмисленні ролі сім'ї у процесі соціалізації дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Батьки виступають не лише носіями первинного соціального досвіду дитини, але й посередниками між нею та інституційними структурами освіти, охорони здоров'я й соціального захисту. Проте ефективність цього посередництва значною мірою залежить від рівня психолого-педагогічної освіченості дорослих, їхнього усвідомлення особливих потреб дитини, готовності до тривалої взаємодії зі спеціалістами та здатності приймати зважені виховні й реабілітаційні рішення. Науковий аналіз проблеми свідчить про суттєву різницю між батьків у таких компонентах, як емоційно-ціннісне ставлення до дитини з особливостями розвитку, розуміння специфіки її індивідуального потенціалу, а також володіння елементарними компетентностями догляду й підтримки. Дослідники відзначають, що освітній рівень батьків не завжди корелює з їхньою психологічною готовністю до прийняття діагнозу, подолання внутрішньосімейних криз чи побудови довготривалої стратегії допомоги дитині. У значній частині дорослих зберігаються стереотипи медичної моделі інвалідності, схильність до надмірної опіки або, навпаки, дистанціювання. Це знижує ефективність їхньої участі у процесі соціалізації та перешкоджає формуванню адекватних виховних орієнтирів [9, с. 34].

Психолого-педагогічна просвіта у цьому контексті розглядається як механізм, що поєднує когнітивний, емоційний і діяльнісний компоненти. Вона має забезпечити не лише засвоєння батьками необхідних знань про закономірності розвитку дитини, можливі форми її підтримки та соціальної адаптації, але й створити умови для переосмислення власних батьківських позицій, вироблення реалістичних очікувань і підвищення стресостійкості. Важливим завданням є формування відповідального партнерства з фахівцями різних профілів, здатності координувати дії сім'ї та спеціалістів у сфері освіти, медицини та соціальних послуг.

Особливу увагу слід звернути на те, що освітній вплив на батьків не може обмежуватися разовими консультаціями або загальними рекомендаціями. Він має носити системний характер, охоплювати питання соціально-психологічної адаптації, корекційно-розвивальної підтримки, формування життєвих навичок, підготовки до інклюзивної або спеціальної освіти [6, с. 128]. Крім того, актуалізується проблема внутрішньосімейних реакцій на діагноз дитини: почуття провини, тривоги, розгубленості, міжособистісні конфлікти, психологічна втома. Без цілеспрямованого опрацювання цих аспектів психолого-педагогічна просвіта втрачає результативність, оскільки знання, не підкріплені внутрішньою готовністю до їхнього застосування, не трансформуються у поведінкові стратегії.

Питання соціальної підтримки розглядаємо у взаємозв'язку з підвищенням компетентності батьків, адже родина нерідко стикається не лише з педагогічними чи психологічними труднощами, а й із бюрократичними, медичними, комунікативними бар'єрами. Дефіцит інформації про ресурси допомоги, можливості реабілітації, інклюзивного навчання, соціального супроводу призводить до дезорієнтації і подальшої соціальної ізоляції сім'ї. Саме тому просвітницький вплив повинен включати елементи правової обізнаності, ознайомлення з інституційною мережею підтримки, навички комунікації зі спеціалістами та участі в прийнятті рішень щодо дитини [3, с. 75].

Подальший розвиток трактування партнерства у системі допомоги дітям із порушеннями психофізичного розвитку демонструють підходи, що пропонують інтеграцію сім'ї у спільну діяльність із фахівцями. На думку С. Яковлевої, сучасна модель партнерства «ІРЦ – сім'я» має базуватися не на вертикальних взаєминах наставник–отримувач послуг, а на спільному виробленні рішень, взаємній відповідальності та координації освітніх, терапевтичних і соціалізаційних впливів. Авторка

підкреслює, що ефективність такої взаємодії залежить від гнучкості фахівців, їх здатності враховувати емоційний стан та ресурси родини, а також від активної участі батьків у плануванні й реалізації заходів підтримки. Модель, запропонована дослідницею, передбачає партнерський діалог, обмін досвідом і поступове включення батьків до реалізації індивідуальної траєкторії розвитку дитини [9, с. 35].

У сучасних підходах до підтримки дітей з порушеннями психофізичного розвитку комплексність позиціонується не лише як міждисциплінарність, а як інтеграція освітніх, психологічних, медико-соціальних та сімейно-орієнтованих впливів. З одного боку, це закономірний результат еволюції спеціальної та інклюзивної освіти, що пройшла шлях від ізоляції до партнерської взаємодії з родиною; з іншого – це виклик, адже сам факт існування комплексного підходу ще не означає адекватної включеності батьків у його реалізацію.

Історичні етапи становлення роботи з дітьми з ООП, описані у дослідженнях українських і зарубіжних науковців, демонструють поступове розширення поля педагогічної відповідальності: від опіки до співпраці, від нормативного патерналізму до включення родини як рівноправного суб'єкта взаємодії. Проте навіть сучасна модель мультидисциплінарного супроводу ризикує залишатися технократичною, якщо батьки не мають необхідної психолого-педагогічної обізнаності для реальної участі в освітньому процесі. Індивідуалізація навчання, яку розуміємо як ключову складову комплексного підходу, фактично неможлива без просвітницького впливу на родину: батьки повинні розуміти зміст індивідуальної освітньої програми, бути здатними емоційно підтримувати дитину, адаптувати домашнє середовище, взаємодіяти зі спеціалістами [2, с. 12].

В умовах воєнного стану цей аспект особливо загострюється. Кризовий контекст демонструє не лише вразливість дітей із порушеннями розвитку, але й обмеженість ресурсів їхніх сімей. Психологічна підтримка, емоційна стабілізація, адаптація освітнього середовища, організація дистанційного або змішаного навчання, усі вони неминуче передбачають активне залучення батьків, що підтверджує тезу про те, що сім'я є не лише об'єктом «залучення», а суб'єктом, якого слід навчати, консультувати, координувати й підтримувати. Психолого-педагогічна підтримка дітей передбачає вибудовування системи просвіти батьків як носіїв емоційної стабільності, медіаторів соціалізації та співорганізаторів навчального процесу. Соціальна інтеграція, як завершальний компонент, демонструє ще більшу залежність від батьківської готовності стати активним учасником соціального включення дитини. Участь у позашкільних активностях, адаптація до нових спільнот, формування комунікативних навичок, подолання ізоляції — ці процеси не можуть бути забезпечені освітньою інституцією без взаємодії з батьками. Проте у воєнний період родини часто перебувають у стані тривожності, дезорганізованості, психологічного виснаження. Отже, психолого-педагогічна просвіта має не лише компенсаторну, а й стабілізуючу функцію, орієнтовану на зменшення страхів, розвиток впевненості у взаємодії з дитиною, формування адекватних очікувань та партнерського стилю комунікації [2, с. 13].

Отже, соціалізація дитини з порушеннями психофізичного розвитку не може бути результатом суто інституційної роботи. Саме психолого-педагогічна просвіта батьків є тим елементом, який перетворює комплексний підхід із декларації на дієву модель. Вона забезпечує узгодженість дій сім'ї та фахівців, формує середовище, що підтримує безперервність розвитку, і мінімізує ризики дезадаптації, посилені війною. Відтак, психолого-педагогічна просвіта батьків постає як ключовий фактор соціалізації дітей із психофізичними порушеннями, оскільки саме інформована, емоційно зріла й конструктивно налаштована сім'я здатна забезпечити безперервність розвитку дитини, підтримати її в освоєнні соціальних норм та реалізувати потенціал у взаємодії з інституційними структурами. Комплексний підхід до просвіти, що охоплює когнітивні, емоційні, поведінкові та організаційні компоненти, є необхідною умовою створення сприятливого соціального середовища як у родині, так і поза її межами, і тут поділяємо думку Т. Піроженко про те, що специфіка дитячо-батьківських відносин демонструє не лише їх культурну самосвідомість, як дорослих людей, але і культурний рівень суспільства в цілому, піднімаючи означену проблематику на загальнодержавний рівень [5, с. 1].

Виходячи з проаналізованого, вважаємо за необхідне виділяти такі ключові напрями просвіти батьків дітей з психофізичними порушеннями в контексті дитячої соціалізації:

Таблиця 1.

Напрями просвіти батьків

№	Напрямок просвіти	Короткий зміст / характеристика
1	Формування позитивного батьківського сприйняття дитини	Подолання стигматизації, прийняття індивідуальності, розвиток емоційно-підтримувальної позиції, усвідомлення потенціалу дитини.
2	Психоемоційна підтримка та стабілізація батьків	Робота з тривогою, почуттям провини, вигоранням; розвиток внутрішнього контролю, впевненості, толерантності до стресу.

Продовження табл. 1

№	Напрямок просвіти	Короткий зміст / характеристика
3	Соціально-педагогічна компетентність батьків	Ознайомлення зі стратегіями взаємодії, правовими можливостями, ресурсами підтримки, соціальними партнерами; підготовка до участі в соціалізації дитини.
4	Розвиток навичок соціальної взаємодії в сім'ї	Навчання організації міжособистісного спілкування, формування соціальних моделей поведінки, залучення дитини до побутових та комунікативних ситуацій.
5	Партнерська співпраця сім'ї з фахівцями	Формування моделі «батьки – педагоги – психологи – освітній заклад»; взаємодія щодо планування розвитку дитини; прийняття ролі сім'ї як активного учасника процесу.
6	Підготовка до соціальної адаптації дитини	Реалізація поступової інтеграції в соціальні середовища; формування адаптивних стратегій поведінки; розвиток життєвих та комунікативних навичок.
7	Моделювання соціальних ролей та поведінкових стратегій	Використання прикладів, рольових вправ, сімейних сценаріїв, які демонструють прийнятні зразки взаємодії й реагування у соціумі.
8	Інформаційно-просвітня підтримка щодо розвитку дитини	Надання знань про особливості психофізичного розвитку, можливості корекції, соціальні механізми становлення, сучасні підходи до інклюзії.
9	Формування суб'єктності дитини через батьків	Навчання визнанню активності дитини, підтримка самостійності, створення умов для самовираження й набуття соціального досвіду.
10	Подолання соціальних бар'єрів і стереотипів	Робота з установками батьків щодо «інакшості», формування відкритості до суспільства, підготовка до реагування на соціальні упередження.
11	Соціальне середовище як ресурс розвитку	Орієнтація на організацію безпечного мікро-соціуму (сім'я, громада, ЗДО), залучення до групових форм взаємодії, пошук підтримувальних мереж [7, с. 14].
12	Набуття комунікативної компетентності батьків	Розвиток навичок ефективного спілкування з дитиною, оточенням, спеціалістами; попередження конфліктності; формування соціальної відкритості сім'ї.

Означена діяльність має будуватись на таких принципах:

1. Принцип прийняття та позитивної орієнтації на дитину (базується на подоланні стигми та формуванні адекватного ставлення до індивідуальних можливостей дитини, акцентуванні на її сильних сторонах, потенціалі і праві на розвиток);
2. Принцип емоційно-психологічної підтримки сім'ї (передбачає врахування переживань батьків, допомогу в проходженні етапів прийняття діагнозу, попередження вигорання та емоційного виснаження, стабілізацію сімейного середовища);
3. Принцип партнерської взаємодії «фахівець – сім'я» (спрямований на рівноправну співпрацю, участь батьків у плануванні розвитку дитини, узгодження дій між родиною та фахівцями (психологами, педагогами, дефектологами, закладом освіти в цілому));
4. Принцип суб'єктності батьків та дитини (просвіта має формувати активну позицію батьків як співучасників соціалізації дитини, а також підтримувати самостійність самої дитини через сімейне середовище);
5. Принцип індивідуалізації та адресності (будується на врахуванні типу порушення, сімейних умов, ресурсів, досвіду, емоційного стану, виховних можливостей кожної родини).
6. Принцип системності та поетапності (робота з батьками здійснюється через послідовні етапи:
 - a. первинне інформування й оцінка потреб;
 - b. навчання і супровід;
 - c. адаптаційно-комунікативна підтримка;
 - d. підготовка до довготривалої соціалізації).
7. Принцип міждисциплінарності та комплексності (включає координацію дій педагогів, медиків, психологів, фізичних терапевтів та соціальних працівників, об'єднання терапевтичних, освітніх і соціальних впливів);
8. Принцип соціально-практичної спрямованості (просвіта має бути не лише теоретичною, а орієнтованою на конкретні дії: організацію повсякденної взаємодії, формування навичок самообслуговування, комунікації, участі у побуті);
9. Принцип соціальної відкритості та інтеграції (просвіта спрямована на подолання соціальної ізоляції, формування готовності виходити за межі сімейного кола, встановлювати контакт із закладами, громадою, освітнім середовищем);
10. Принцип опори на життєвий досвід сім'ї (врахування попереднього досвіду, ресурсів, родинних ролей, особливостей комунікації, підтримка внутрішніх механізмів адаптації та навчання).

Виходячи з визначених нами напрямів та принципів психолого-педагогічної просвіти та аналізу сучасних досліджень вважаємо, що психолого-педагогічна просвіта батьків дітей із порушеннями психофізичного розвитку має базуватися на поєднанні інформаційно-консультативних, навчально-тренінгових, комунікативно-посередницьких та інтерактивно-практичних методів. Система психолого-педагогічного супроводу заснована на означених групах методів має включати індивідуальне й групове консультування, спрямоване на формування адекватного розуміння особливостей розвитку дитини, подолання тривоги та побудову реалістичних очікувань, тренінгові методики (психолого-педагогічні, комунікативні, батьківської компетентності), що забезпечують розвиток практичних умінь і навичок взаємодії з дитиною. Невід'ємним елементом має стати також моделювання й демонстрацію способів догляду, навчання та соціалізації, включення батьків у спільну діяльність із фахівцями, супровід індивідуальних програм розвитку, діалог, аналіз ситуацій, кейс-метод, обговорення типових труднощів, обмін досвідом між сім'ями. Доцільно використовувати також медіаційно-комунікаційні підходи для налагодження партнерства між родиною і закладами, фасилітація взаємодії в міждисциплінарних командах. Доповнити систему мають освітньо-практичні завдання, домашнє тренування навичок, супровід у побутових і соціальних ситуаціях, інформаційно-просвітницька підтримка через консультаційні центри, ІРЦ, онлайн-ресурси та спільноти взаємодопомоги.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Комплексний аналіз сучасних наукових джерел засвідчує, що психолого-педагогічна просвіта батьків дітей із порушеннями психофізичного розвитку є ключовим чинником соціалізації дітей і забезпечує триєдність впливу: на дитину, на сімейне середовище та на взаємодію сім'ї з освітньо-соціальними інституціями. Основними напрямками просвіти виступають: формування психологічної готовності родини до взаємодії з дитиною; розвиток компетентності щодо виховання й соціалізації; партнерська співпраця з фахівцями; формування толерантного, безбар'єрного сімейного середовища; підвищення правової, інформаційної та соціальної обізнаності. У межах цих напрямів визначено відповідні принципи (спрямовані на гуманістичність, партнерство, контекстність, системність, варіативність, емоційно-психологічну підтримку, міждисциплінарну взаємодію) та провідні методи (інформаційно-консультативні, навчально-тренінгові, комунікативно-посередницькі, інтерактивно-практичні). Сукупність цих положень підтверджує, що просвіта батьків не є допоміжним компонентом, а становить системоутворювальну умову соціалізації дитини з ООП, знижує ризики дезадаптації та сприяє включенню в освітній і соціальний простір.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Доступність даних. Це дослідження не передбачало використання окремих наборів даних.

Використанні засобів штучного інтелекту (ШІ). ChatGPT з метою перевірки граматики. Автор критично перевіряв та відредагував отриманий контент і несе повну відповідальність за його зміст.

Список використаних джерел

1. Бойко С.П. Соціальне становлення дитини дошкільного віку з психофізичними порушеннями як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2022. Вип. 2 (51). С. 23-27. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.23-27>
2. Боряк О.В., Шеремет М.К. Комплексний підхід до здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану. *Inclusion and Diversity*. 2024. С. 10-13. <https://doi.org/10.32782/inclusion/2024.spec.2>
3. Матохнюк Л., Максименко Ю. Допомога батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2023. Вип. 3. С. 73-78. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-3.11>
4. Нестерчук Н. Є., Сидорук І. О. Залучення батьків до соціальної адаптації дітей з синдромом Дауна. *Rehabilitation and Recreation*. 2022. № 12. С. 67-72. <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.12.9>
5. Піроженко Т. О. Психолого-педагогічне просвітництво батьків дітей раннього та дошкільного віку. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. Т. 3, № 2. С. 1-9. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-8>
6. Подкоритова Л. О. Зміст психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1, Т. 2. С. 125-129. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.23>
7. Прохоренко Л. І. Психологія інклюзії: освіта та соціалізація дітей з особливими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Том 115, № 3. С. 7-20. <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.181>
8. Реброва О. О. Психологічні особливості родин, що виховують дитину з особливими освітніми потребами. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2021. Вип. 9. С. 220-228. <https://doi.org/10.30970/PS.2021.9.28>
9. Яковлева С. Д. Ефективність взаємодії батьків та дітей із порушеннями розвитку в умовах інклюзивно-ресурсного центру. *Педагогічні науки*. 2023. Вип. 102. С. 32-38. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-102-5>

References

1. Boiko, S. P. (2022). *Sotsialne stanovlennia dytyny doshkilnoho viku z psikhofizychnymy porushenniamy yak sotsialno-pedahohichna problema* [Social development of a preschool child with psychophysical disorders as a socio-pedagogical issue]. *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Universytetu* [Scientific Bulletin of Uzhhorod University], (2(51)), 23–27. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.23-27> (In Ukrainian)
2. Boriak, O. V., & Sheremet, M. K. (2024). *Kompleksnyi pidkhid do zdobuvachiv osvity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v umovakh voiennoho stanu* [A comprehensive approach to learners with special educational needs under martial law]. *Inclusion and Diversity*, 10–13. <https://doi.org/10.32782/inclusion/2024.spec.2> (In Ukrainian)
3. Matokhniuk, L., & Maksymenko, Yu. (2023). *Dopomoha batkam, yaki maiut ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy* [Support for parents raising children with special educational needs]. *Naukovyi Visnyk Vinnytskoi Akademii Bezperervnoi Osvity. Seriya "Pedahohika. Psykholohiia"* [Scientific Bulletin of Vinnytsia Academy of Continuing Education. Pedagogy and Psychology Series], (3), 73–78. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-3.11> (In Ukrainian)
4. Nesterchuk, N. Ye., & Sydoruk, I. O. (2022). *Zaluchennia batkiv do sotsialnoi adaptatsii ditei z syndromom Dauna* [Involving parents in the social adaptation of children with Down syndrome]. *Rehabilitation and Recreation*, (12), 67–72. <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.12.9> (In Ukrainian)
5. Pirozhenko, T. O. (2021). *Psykhologo-pedahohichne prosvitnytstvo batkiv ditei rannioho ta doshkilnoho viku* [Psychological and pedagogical education of parents of young and preschool children]. *Visnyk Natsionalnoi Akademii Pedahohichnykh Nauk Ukrainy* [Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine], 3(2), 1–9. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-8> (In Ukrainian)
6. Podkorytova, L. O. (2020). *Zmist psykhologichnoi roboty z batkamy ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy* [Content of psychological work with parents of children with special educational needs]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii* [Theory and Practice of Modern Psychology], 1(2), 125–129. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.23> (In Ukrainian)
7. Prokhorenko, L. I. (2024). *Psykholohiia inkliuzii: osvita ta sotsializatsiia ditei z osoblyvymy potrebamy* [Psychology of inclusion: Education and socialization of children with special needs]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia* [Special Child: Education and Upbringing], 115(3), 7–20. <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.181> (In Ukrainian)
8. Rebrova, O. O. (2021). *Psykhologichni osoblyvosti rodyn, shcho vykhovuiut dytynu z osoblyvymy osvitnimy potrebamy* [Psychological characteristics of families raising a child with special educational needs]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya "Psykhologichni Nauky"* [Visnyk of Lviv University. Psychological Sciences Series], (9), 220–228. <https://doi.org/10.30970/PS.2021.9.28> (In Ukrainian)
9. Yakovleva, S. D. (2023). *Efektivnist vzaємodii batkiv ta ditei iz porushenniamy rozvytku v umovakh inkliuzyvno-resursnoho tsentru* [Effectiveness of interaction between parents and children with developmental disorders in the conditions of an inclusive resource center]. *Pedahohichni Nauky* [Pedagogical Sciences], (102), 32–38. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-102-5> (In Ukrainian)

| Матеріал надійшов до редакції: 02.10.2025 р. | Прийнято до друку: 21.11.2025 р. | Опубліковано: 30.12.2025 р. |